

Роль армії у формуванні і збереженні Української державності

Лектор - Галина ЛИСЕНКО,
к.і.н.,

доцент кафедри українознавства,
документознавства та інформаційної діяльності

ПОГОВОРИМО ПРО:

- ВІЙСЬКО ДАВНЬОЇ РУСИ-УКРАЇНИ;
- РОЛЬ УКРАЇНЦІВ у ВІЙСЬКАХ ВКЛ та РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ;
- КОЗАЦЬКЕ ВІЙСЬКО та УКРАЇНСЬКУ КОЗАЦЬКУ ДЕРЖАВУ;
- УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ;
- РОЛЬ АРМІЇ під час УКРАЇНСЬКИХ ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАНЬ 1917-1921 рр.;
- УКРАЇНСЬКУ ПОВСТАНСЬКУ АРМІЮ;
- ЗБРОЙНІ СИЛИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

ВІЙСЬКО ДАВНЬОЇ РУСИ-УКРАЇНИ



Князівський дружинник, Русь, XI ст.

Основою давньоруського війська була дружина – професійні воїни. Дружини мали великий київський князь, удільні князі, а також колишні дружинники



Князівський дружинник, Русь, XIII ст.

До середини XI ст. головним родом війська була піхота. За озброєнням вона





НА СКРИЖАЛЯХ
NA-SKRYZHALYAH



ВАЖКООЗБРОЄНИЙ ВОЇН, ГАЛИЧИНА, РУСЬКЕ КОРОЛІВСТВО, XIV ст.

Давньоруські князівства воювали з Візантійською імперією, Хозарським каганатом, степовими кочовиками, із західними сусідами - Польщею, Угорщиною, Литвою. Також постійно вели міжусобні війни за право володіти Києвом та іншими великими містами.

Загальне керівництво військом здійснював князь або воєвода. Окремі підрозділи очолювали молодші князі чи досвідчені дружинники.

У похід військо вирушало за наказом князя. Попереду рухалася сторожа. Головні сили йшли слідом разом із обозом. У заздалегідь визначеному місці військо ставало табором. Коли наближався ворог, військо виходило на поле майбутнього бою і ставало в бойовий порядок: «стіну» та «полочний ряд».

«Стіна» мала довжину по фронту у кілька сотень метрів і глибину від трьох до 20 рядів. У перших рядах стояли важкоозброєні дружинники. За ними розташовувалися вої. «Полочний ряд» був поділений по фронту на три частини: у центрі ставали важкоозброєні підрозділи, а на флангах - загони ополчення та легкої кінноти.

Після битви переможці обов'язково збирали на полі бою зброю та ховали загиблих.

1387-го Галичина, яка тоді називалася Руське королівство, остаточно потрапляє під владу польського монарха. Відтак галицькі дружинники переходять на службу до нового правителя. Багатші билися верхи, бідніші - в піших лавах. Під західноєвропейським впливом обладунки галицьких воїнів ставали щораз міцніші, а тому - важчі.

1410-го в битві під Грюнвальдом брала участь, зокрема, і королева «землі Львівської, яка мала на знамені жовтого лева, що сходить немов би на скелю, на лазуровому тлі», - пише тогочасний хроніст.

РОЛЬ УКРАЇНЦІВ у ВІЙСЬКУ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО



**Важкоозброєний воїн, Поділля,
Велике князівство Литовське, XIV ст.**

Предки сучасних українців і білорусів становили до 90% населення Великого князівства Литовського (ВКЛ). Офіційною його мовою була «руська». Основною військовою силою цієї держави була «земська служба». Тобто – ополчення військового стану. На заклик великого князя аристократія Литви й Русі була зобов'язана виступити



**Важка латна піхота,
Велике князівство Литовське, XIV ст.**

КОЗАЦЬКЕ ВІЙСЬКО







Січі українського козацтва:

- Томаківська Січ (1540 – 1593 рр.)
- Базавлуцька Січ (1593 – 1638 рр.)
- Микитинська Січ (1638 – 1652 рр.)
- Чортомлицька Січ (1652 – 1709 рр.)
- Кам'янська Січ (1709 – 1711 рр.)
- Олешківська Січ (1711 – 1734 рр.)
- Нова Січ (1734 – 1775 рр.)
- Задунайська Січ (1775 – 1828 рр.)



ХОТИНСЬКА БИТВА



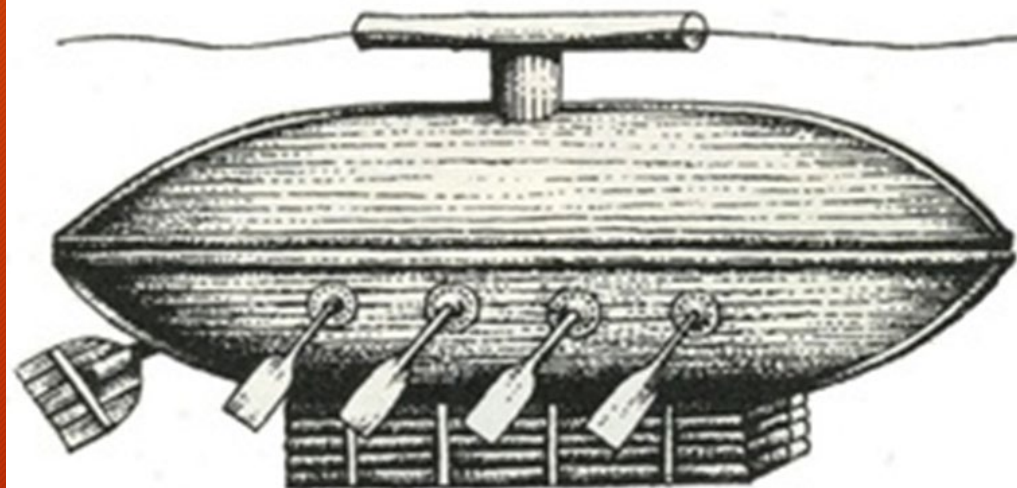
До бою, брати – козаки!







Козацька чайка







Реєстрові козаки, Річ Посполита, початок XVII ст.

Верховним воєначальником козаків був гетьман. До його найближчого оточення належали писар, осавул і бунчужний. Нижче за рангом ішли полковники, сотники й десятичники. Усі посади були виборні. Також для управління і нагляду за порядком під час бою у козаків існував інститут «товаришів». Товариш – старий козак, ветеран – становив кістяк десятку. Він був опорою для молодих і менш досвідчених воїнів. Це давало можливість уникати під час бою безладу та збільшувало мобільність кожного козака.



Реєстровий козак, Річ Посполита, початок XVII ст.

Воїнська вправність і використання найновіших досягнень у зброярській справі дозволили козацькій піхоті досягти максимальної щільності вогню. Заряджання мушкета потребувало певного часу, тож піхотні підрозділи стріляли шеренгами по черзі. Кількість шеренг не була стала, а коливалася залежно від вміння та числа стрільців. Козаки, окрім стрільби стоячи та з коліна, часто вели вогонь лежачи. Під час бою піхота переважно прикривалася укріпленнями з возів – таборами.



Реєстровий козак, Гетьманщина часів Богдана Хмельницького, друга пол. XVII ст.

Розбудова Козацької держави після повстання під проводом гетьмана Богдана Хмельницького привела й до реформи козацького війська. Зокрема – до появи в ньому односторою (уніформи). 60 тис. козаків змусили рахуватися із собою всіх сусідніх правителів.

Світлина: © Анна Сенік, фото © Микола Балабан, автор проекту



Реєстровий козак, Гетьманщина часів Богдана Хмельницького, друга пол. XVII ст.

Козацьке військо особливо вправне було в інженерно-саперній справі. Козацький табір був і способом пересування та перевезення зброї, амуніції та їжі, і місцем відпочинку, і захистом під час бою. Досить було оточити себе возами та з'єднати їх мотузками та ланцюгами. Найвразливіші місця табору прикривали артилерією. За необхідності такий табір використовували й у наступі.

Козак із самопалом на рамені став гербом Війська Запорозького – так офіційно називалася Козацька держава, що існувала в XVII-XVIII ст.

Світлина: © Анна Сенік, фото © Микола Балабан, автор проекту

УКРАЇНСЬКА КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА



ПЕРЕМОЖНІ БИТВИ КОЗАКІВ



Битва під Жовтими Водами



Битва під Корсунем



Битва під Пилявцями



Битва під Зборовом



Битва під Батогом



Битва під Конотопом





**Реєстровий козак, Гетьманщина часів
Богдана Хмельницького, друга пол. XVII ст.**

Остаточне усталення реєстрового козацького війська відбулося 1625 року. Воно було поділене на шість полків по кілька сотень у кожному.

За гетьманування Богдана Хмельницького козаки мали до 20 полків. Їх кількість і складність змінювалися, адже постійно змінювалися. Хмельницького били



**Мушкетер надвірної корогви, Гетьманщина
часів Івана Виговського, друга пол. XVII ст.**

УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ



**Стрілець Легіону Українських січових стрільців,
Австро-Угорщина, 1915 р.**

Після більш як столітньої перерви українське військо відродилося знову. Цього



**Вояк Корпусу Січових стрільців,
Май 1918 р.**

Армія Української Народної Республіки.

In der Ukraine.

Mannschaften der 1. ukrainischen Div. beim Exerzieren.





Старшини-організатори 1-ї козацько-стрілецької (Сірожупанної) дивізії Армії УНР з австрійськими офіцерами, квітень 1918 року (ЦДАКФДУ)



Стрілець Української галицької армії, Львів, 1918 р.

У листопаді 1918 року, після розпаду Австро-Угорської імперії, в Галичині постало Західноукраїнська Народна Республіка з власними збройними силами – Українською галицькою армією. До червня 1919 року УГА провела кілька блискучих операцій проти польського війська. Та через цілу низку несприятливих факторів зазнала поразки й відступила з Галичини за Збруч. Там об'єдналася



Козак Дієвої Армії Української Народної Республіки, 1919 р.

Наприкінці 1917 року Центральна Рада мала близько 100 тис. солдатів у тилкових гарнізонах і ще більше – в українізованих частинах діючої російської армії. Але об'єднати їх під загальним командуванням та використати цей величезний потенціал для захисту України не вдалося. Регулярна Дієва Армія УНР постала лише 1919-го. Навесні того року вона нараховувала 20 тис. батальйонів і шабель. Мала на озброєнні







Українська повстанська армія Нестора Махно



Військо Холодноярської республіки



Карпатська Січ (1938-1939 рр.)



**Вояк Карпатської Січі,
Карпатська Україна, 1939 р.**

Карпатська Січ була суто піхотною формацією. Загальна кількість бійців не перевищувала 2 тис. осіб. Озброєння ж мали лише 300-400 з них. Основною

УКРАЇНЦІ

У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ



1939–1945

ПАМ'ЯТАЄМО
ПЕРЕМАГАЄМО



6 млн

У РАДЯНСЬКИХ
ЗБРОЙНИХ СИЛАХ



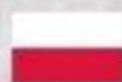
близько **100** тис.

В УКРАЇНСЬКІЙ
ПОВСТАНСЬКІЙ АРМІЇ



6 тис.

У ФРАНЦУЗЬКІЙ
АРМІЇ



120 тис.

У ВІЙСЬКУ
ПОЛЬСЬКОМУ



80 тис.

У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ
США



45 тис.

У ВІЙСЬКАХ
БРИТАНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

УКРАЇНЕЦЬ ОЛЕКСІЙ БЕРЕСТ ПІДНЯВ ПРАПОР СРСР НАД РЕЙХСТАГОМ
УКРАЇНЕЦЬ МАЙКЛ СТЕНК ПІДНЯВ ПРАПОР США НА ІВОДЗІМІ



UKRAINE CRISIS
media center

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ



ulnp.gov.ua (Official website)

Українська повстанська армія (1940-1950-ті)



РОМАН ШУХОВИЧ



30 червня 1907 — 5 березня 1950

ЗА ЩО БОРЮТЬСЯ
УКРАЇНСЬКІ ПОВСТАНЦІ ?



Не за Сталіна,
Ні за Суворова,
Ні за Гітлера
На розум хворого.

За Україну, за безмежну.
Ні від Йоськині від Фріца
Незалежну !



Повстанка, Україна, 1940-1950-ті рр.

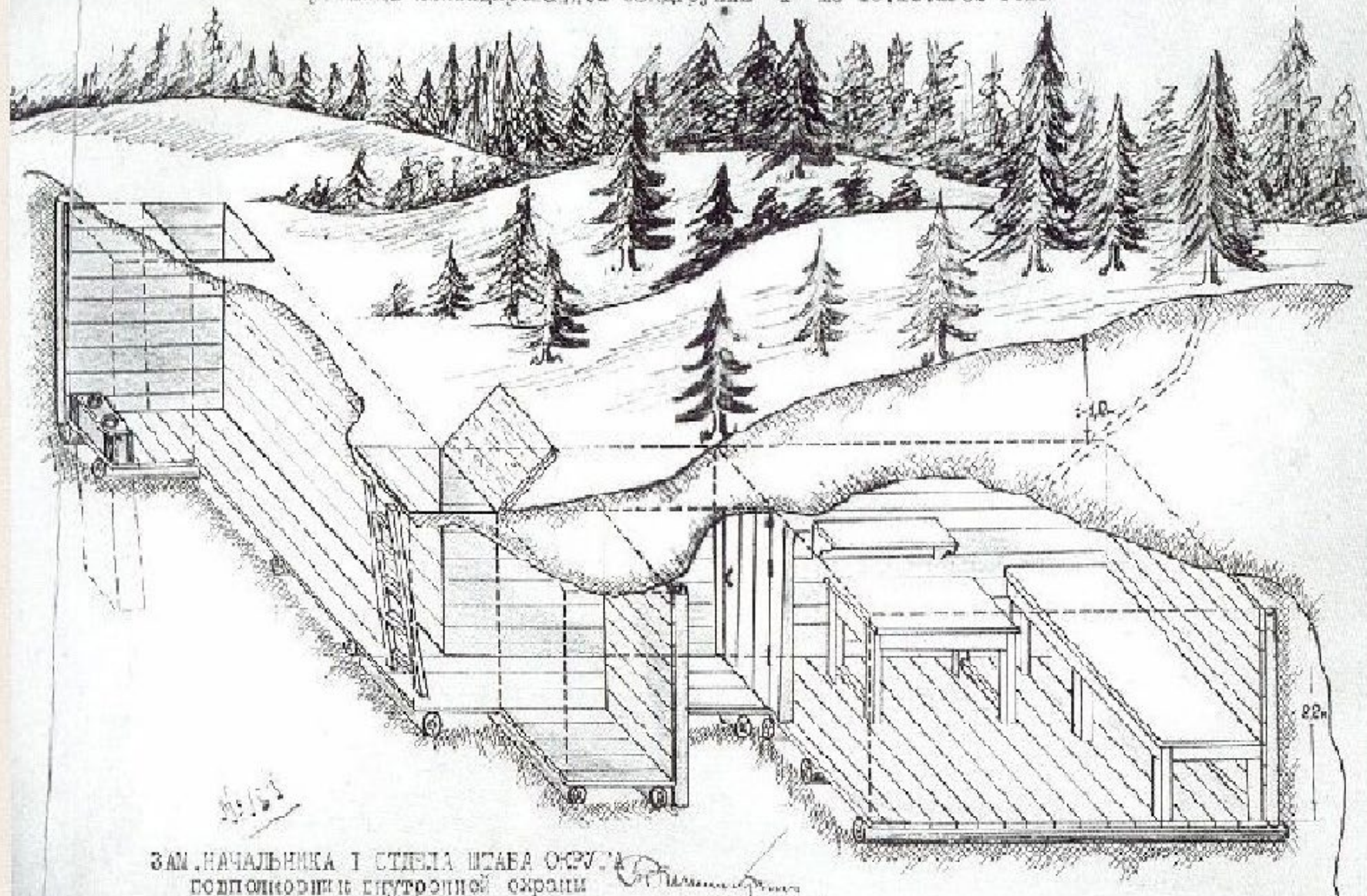
Українські жінки були першими серед тих, хто підтримував вояків УПА, забезпечуючи їх харчами, одягом, даючи притулок. Проте участь жіноцтва не обмежувалася зовнішньою



Вояк Української повстанської армії, 1940-1950-ті рр.

Більшість українців під час Другої світової війни були змушені воювати під чужими прапорами й за чужі інтереси. Лише 100 тис. вояків, які пройшли через УПА

убежище ликвидированной бандгруппы "Т" 13-18.10.1953 года



ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА 1 СТЕПЕНА ШТАБА ОЗУ
ПОДПОКОРНИК ВНЕШНЕЙ ОХРАНЫ

/ ЗАПИСКИ /

СХЕМА

схрона в котором ликвидирован "СВ" центрального провода оуи "МИХАЙЛО" 23.1.47 г.

Криївка

Описание схрона:

1. Отделение используемое как уборная.
2. Ход в схрон.
3. Ящик с толом.
4. Отдушина

ПРИМЕЧАНИЕ:

Схрон был обнаружен курсантом полковой школы 290 мснл - ТИХОНІРОВЫМ, при проведении операции 23.1.47г. в Бережанском р-не Тернопольской области.

Чертил - чертежник штаба 62 сд
старшина БАРИВАН.

Переснял - ст. сержант ПРИЦЕВСКИЙ

СТАН ОЗБРОЄННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ 1991–2016



*За даними Міжнародного інституту стратегічних досліджень, International Institute for Strategic Studies – IISS станом на 27 травня 2016
 **За даними «Білої книги ЗСУ», 2013

СЛОВО і ДІЛО

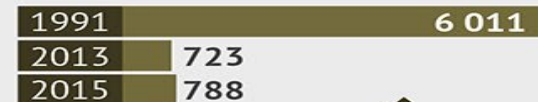
КІЛЬКІСТЬ ОДИНИЦЬ НА ОЗБРОЄННІ (БЕЗ УРАХУВАННЯ КОНСЕРВАЦІЇ І ЗБЕРІГАННЯ ЗБРОЇ)



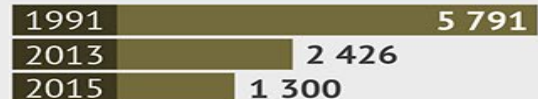
ОСОБОВИЙ СКЛАД
(ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ)



ТАНКИ (СУХОПУТНІ
ВІЙСЬКА ТА ВМФ)



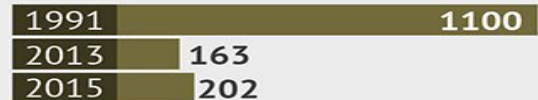
**БОЙОВІ БРОНЬОВАНІ
МАШИНИ** (СУХОПУТНІ,
ДЕСАНТНІ ВІЙСЬКА ТА ВМФ)



**СТВОЛЬНА І РЕАКТИВНА
АРТИЛЕРІЯ** КАЛІБРУ БІЛЬШ
НІЖ 100 мм (СУХОПУТНІ,
ДЕСАНТНІ ВІЙСЬКА ТА ВМФ)



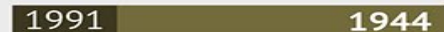
ЛІТАКИ (СУХОПУТНІ
ВІЙСЬКА ТА ВМФ)



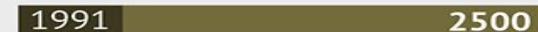
ГВИНТОКРИЛИ
(СУХОПУТНІ ВІЙСЬКА ТА ВМФ)



**СТРАТЕГІЧНІ ЯДЕРНІ
БОЄГОЛОВКИ**



**ТАКТИЧНІ ЯДЕРНІ
БОЄГОЛОВКИ**





Антитерористична операція (2014-2018 рр.)



ВОЯЧКА ДОБРОВОЛЬЧОГО ПІДРОЗДІЛУ, УКРАЇНА, 2014-2016 рр.



Перемога Революції Гідності наприкінці лютого 2014-го поклатала край сподіванням керівництва Російської Федерації зберегти Україну у сфері свого геополітичного впливу. Тому було зроблено ставку на повалення або послаблення позицій нової української влади через дестабілізацію у низці регіонів України.

Росією було окуповано та анексовано український півострів Крим, хоча в інших регіонах України, за винятком Донецької та Луганської областей, спроби державного заколоту про-російських сил були придушені.

У квітні 2014-го група озброєних диверсантів прибула з території РФ та встановила контроль над державними установами міста Слов'янськ Донецької області. Невдовзі бойовики захопили ще декілька населених пунктів на Сході України. У відповідь, виконуючий обов'язки Президента України Олександр Турчинов підписав Указ про початок Антитерористичної операції на Сході України.

Збройні Сили України були значно послаблені через багаторічне недофінансування, відсутність позитивних реформ і виявились не здатні до швидкого та ефективного захисту держави.

Цю функцію на початку конфлікту взяли на себе добровольчі батальйони, основу яких склали учасники Революції Гідності та патріотично налаштовані громадяни.

Протягом 2014-2015 років створено понад 30 добровольчих батальйонів. Найбільш відомими з них стали «Донбас», «Азов», «Айдар», «Дніпро - 1», Добровольчий український корпус «Правий сектор», «Крим». На захист України до добровольчих формувань увійшли також іноземці: чеченці, грузини, білоруси, росіяни тощо.

Добровольчі батальйони відіграли особливо важливу роль

ВОЇН СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ, 2019 р.



Збройні Сили України були створені на основі угруповання радянських військ, яке на момент проголошення незалежності дислокувалося на території України.

До 2014-го на території України не відбувалося військових дій. Бойова підготовка Збройних Сил вдосконалювалася лише під час навчань та через участь у миротворчих операціях за межами країни. Першим серйозним викликом стала військова окупація Російською Федерацією Криму. Хоча інтервенція півострова не переросла у збройний конфлікт, під час подій загинули двоє українських військових. Суттєвими були втрати озброєння і військової техніки, дислокованої в Криму, а також корабельного складу Військово-Морських Сил України.

З початком Антитерористичної операції, було створено штаб АТО. До його складу увійшли представники Збройних Сил України та представники інших силових відомств. У квітні 2014-го на території Донецької та Луганської областей бойові частини Збройних Сил України не дислокувалися. Найближчим боєздатним формуванням до зони АТО виявилися підрозділи 25-ї окремої Дніпропетровської повітрянодесантної бригади, вояки якої отримали наказ взяти під контроль Краматорський аеропорт. У подальшому бригади високомобільних десантних військ відіграли визначну роль у бойових діях на Сході України. Високу боєздатність українських військ забезпечували механізовані і танкові війська, Рaketні війська та артилерія. Під час першого етапу активних бойових дій в АТО (весна-літо 2014-го) важливу роль відіграла авіація.

Початкова неготовність ЗСУ до війни на Сході України була подолана протягом літа 2014-го. Участь у збройному протистоянні з Росією та підтримуваних нею терористів стали потужним чинником реформ в армії, боєздатність якої зростає. Війна призвела до остаточної трансформації пострадянського війська на українській території в Збройні Сили України.



ЗБРОЙНІ СИЛИ
УКРАЇНИ





Структура Збройних Сил України на кінець 2018 року

Генеральний штаб Збройних Сил України

Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України

Сухопутні
війська

Повітряні
Сили

Військово-
Морські Сили

Десантно-штурмові
війська

Сили спеціальних
операцій

Військові частини,
ВНЗ, установи та
організації, що
не належать до
видів Збройних Сил

A close-up photograph of a soldier's arm in a digital camouflage uniform. On the sleeve, there is a rectangular patch with the Ukrainian national flag (blue and yellow horizontal stripes) and a trident emblem below it. The text is overlaid in large, bold, yellow letters.

**Слава
Збройним Силам
України!**

СЛАВА УКРАЇНІ!



ГЕРОЯМ СЛАВА!